

Over bibliometrie en andere instrumenten om te meten en te wegen

Repetitio est mater studiorum.

Zoveel is duidelijk. Maar in de herhaling schuilt tevens de kracht van de overtuiging. En misschien zelfs van de geloofwaardigheid: wat niet kan herhaald worden, is vaak incidenteel, terloops, bijkomstig.

In ons vorig *Wt*-nummer poogde ik bij de lezer van ons tijdschrift enige aandacht te vragen voor een van de (m.i.) meest ingrijpende neveneffecten – in de farmacologie zou men spreken over bijwerkingen – van de internationalisering van de wetenschapsbeoefening. Die (onontwijkbare) internationalisering drukt zich onder meer uit via de bibliometrie. Concreet uitgedrukt: het meten van iemands waarde als onderzoeker, op basis van het aantal van zijn of haar publicaties. Ook de instellingen en de uitgevers vallen onder dat begrip. Ook de uitgevers van tijdschriften dus. De zogenaamde *rankings* – en vooral de spitsposities daarin – vormen daarbij het nec plus ultra, het hoogste doel.

Een geschikte aanleiding dus om verder na te denken over de problematiek die ik reeds poogde te schetsen in het vorig nummer van ons tijdschrift.

De theorie en de praktijk van die *rankings* evolueren steeds meer in de richting van de (op zijn minst) betwistbare opvatting dat alle wetenschappen, de exacte en de 'andere', op dezelfde manier kunnen benaderd worden. Met betrekking tot de 'praktische' historiografie wordt daarenboven systematisch een hindernis opgeworpen op het domein van de werktalen. De kleinere wetenschappelijke werktalen – en niet in de laatste plaats het Nederlands – worden steeds verder weggedrukt. Daarenboven verglijden de taalvereisten, tegen wil en dank, naar één globaliserende standaardtaal, nl. het Engels.

Voor de theoretiserende marge van de historiografie kan dat geen echt probleem vormen, het gaat daar immers vooral om de beschrijving van universele historische processen. Maar de (overheersende) tak van de 'praktische' historiografie kan zichzelf nu eenmaal niet vervreemden van wat wij in ons vorig *Wt*-nummer "*de werkvloer*" van de historici noemden. Die werkvloer heeft zowel betrekking op de bronnenheuristiek als op dé output van de historische bedrijvigheid, nl. de historische publicaties.

Onze redactie is natuurlijk niet de eerste noch de enige die dit vraagstuk op de agenda plaatst.

In 2004 wijdde de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten daar reeds een belangrijke bijdrage aan. In hun besluit omtrent de *Bibliometrie in de geschiedenis* kwamen de auteurs tot de volgende vaststelling: “Wanneer de bibliometrie de ‘ranking’ van tijdschriften impliceert, dan dient ook de zorgverplichting in werking te treden: zorg voor de kleine, zeer specifieke sub-disciplines. Beoefenaars van dergelijke marginale subdisciplines dienen ook de mogelijkheid te hebben in zogenaamde A-tijdschriften te publiceren. Met andere woorden, voor elke niche moet de mogelijkheid bestaan de ‘top’ te bereiken. Elke niche moet een A-tijdschrift toegewezen krijgen.”¹

In zijn nummer 2 van de jaargang 2008 plaatste ook *Res Publica. Politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Lage Landen* die problematiek op zijn agenda, daarbij specifiek focussend op het *Wetenschappelijk publiceren in het Nederlands*. Daarin werd o.m. gesteld dat “De hang naar internationaal publiceren [– zeker in eerste instantie –] leidt tot een mate van vervlakking en eenvormigheid in wetenschappelijke output [...]”. De Nederlandse en de Vlaamse werkvloer vormen voor de auteurs immers “een vruchtbare voedingsbodem”.

“Hierbij”, zo stellen de *Res Publica*-auteurs, “willen wij ons onderscheiden door artikelen te publiceren die juist vanuit die binding met onze Lage Landen tot wetenschappelijke kennisproductie komen.”²

In meer algemene zin – nl. op het niveau van de universiteiten als dé wetenschappelijke fora – bestreed de moraalfilosoof Patrick Loobuyck (UA en UG) recentelijk nog het feit dat het geduldige en minitieuze onderzoek vaak verdrukt wordt door de publicatiedwang opgelegd door bepaalde tijdschriften. “Het is de wereld op zijn kop: het onderzoek bepaalt niet wat in de tijdschriften komt, de tijdschriften bepalen wat onderzocht wordt.” En het “dikt het academische dossier aan”.³ De Leuvense exacte wetenschapper Paul Valkenaers trad meteen dit betoog bij.⁴

Internationaal beschouwd, is *Wt* natuurlijk een niche-tijdschrift, dat daarenboven in een ‘kleine taal’ publiceert. Maar op dat vlak vormt *Wt* geen uitzondering in Vlaanderen. Daarenboven is die ogenschijnlijke zwakte in feite een sterke troef: dergelijke tijdschriften beoefenen de geschiedenispraktijk op een terrein waar de

1. Werkgroep bibliometrie (J. Billiet, H. Bocken, Y. Bruyseraede, W. Clarysse, H. De Dijn, M. De Mey, G. De Schutter, N. Schamp, L. Simons, M. Storme, P. Van Houtte, D. Willems & E. Witte), *Bibliometrie in de Humane Wetenschappen*, Brussel, 2004.

2. S. Walgrave, H. Oversloot, P. Stouthuysen, P. Bursens & E. Heemskerck, Schrijven is blijven of toch maar publish or perish? Wetenschappelijk publiceren in het Nederlands, in: *Res Publica*, jg. 50, 2008, nr. 2, pp.179-191.

3. *De Standaard*, 20 november 2008, p. 25.

4. *De Standaard*, 21 november 2008, p. 23.

historische bronnen, de exploratie ervan én de lezer-gebruiker zich op een volkomen overzichtelijke afstand van elkaar bevinden.

Maar als *Wt* wensen wij natuurlijk niet als wereldvreemden door het hedendaagse historiografische landschap te laveren. Wij erkennen uiteraard het belang van een *editorial board* (een ondersteuning van onze redactie door enkele wetenschappelijke correspondenten uit buitenlandse instellingen), van een *peer reviewing* (een anonieme evaluatie van de bijdragen door externe wetenschappers), naast de uitbreiding van onze *abstracts* (zeer beknopte samenvattingen) tot *summaries* (uitvoeriger samenvattingen). En ten slotte zal het in de toekomst noodzakelijk zijn om bijdragen te publiceren van auteurs die het Nederlands niet of nauwelijks machtig zijn.

Wij dienen dat vele hooi vanzelfsprekend niet in één keer op onze vork te nemen. Het wordt integendeel een welbegrepen en oordeelkundig getimed proces van vernieuwing en overleving. Want "*notre nature est dans le mouvement*", onze natuur ligt in het beheerst evolueren naar weloverwogen doelstellingen.

In de aanloop naar dat onvermijdelijke proces van evolutie, kunnen wij vandaag in ieder geval opnieuw een toonbaar *Wt*-nummer aanbieden.

In *Gevormd door het daensisme of door het Algemeen Nederlands Verbond? Odila Maréchal-Vandenberge (1881-1956)* ontleedt de archiviste Griet Maréchal de achtergronden van de loopbaan van haar grootmoeder Odila (Maréchal-)Vandenberge. Odila vervulde als Vlaams-nationalistische politica een belangrijke rol in de vrouwenbeweging binnen haar partij, het Vlaams Nationaal Verbond (VNV).

Griet Maréchals vraagstelling spitst zich voornamelijk toe op de vraag of haar grootmoeders politieke wortels zich bevonden in de Daensistische beweging dan wel in het Algemeen Nederlands Verbond (ANV). Zij komt ten slotte tot de vaststelling dat het eerste niet het geval is.

In *De 'greep naar de macht' van de oorlogsburgemeesters als voorhoede van de Nieuwe Orde in Vlaanderen* analyseert Rik Verwaest de loopbaan van een andere VNV-politicus: Alfred Van der Hallen (1901-1975). Alfred was oorlogsburgemeester van Lier en broer van de vrij algemeen bekende studentenleider en schrijver Ernest Van der Hallen (1898-1948) en van de literatuurhistoricus en *De Standaard*-journalist Oscar Van der Hallen (1903-1979).

Van der Hallen moderniseerde de gemeentelijke werking van zijn stad. Maar die modernisering hing samen met een uitgesproken politisering van het bestuursapparaat. Daarenboven leidde de sterke profilering van zijn Nieuwe Ordegezindheid tot hinderlijke controverses rondom zijn persoon, wat van de weeromstuit een performant beleid van zijn stad onmogelijk maakte.

Priester Frans Drijvers (1858-1914) en 'De Student' brengt het verhaal van een sterk betrokken en Vlaamsgezinde priester, die echter koos voor de anonimiteit en daardoor geen plaats verwierf in het pantheon van de 'bekende Vlamingen'.

De Frans Drijversbiografe Lyvia Diser beschrijft de aanvangsperiode van het katholieke en Vlaamsgezinde tijdschrift *De Student*, een invloedrijke publicatie die verscheen onder impuls van Frans Drijvers.

De gedreven, maar uitgesproken pragmatische priester uit Rotselaar werkte gestaag aan de uitbouw van het tijdschrift, dat de basis zou scheppen voor het in 1890 opgerichte Katholiek Vlaams Studentenverbond.

Aan Drijvers wordt het scheppen van het IJzertoren-epigraaf *Alles voor Vlaanderen! Vlaanderen voor Kristus!* toegeschreven. Die tekst prijkte overigens als leuze op Drijvers' tijdschrift.

De bronnenpublicatie *Achter de schermen van radio en televisie in 1959. Een vvo-pamflet over de toepassing van de taalwetgeving* van Luc Vandeweyer behandelt een flamingantische organisatie die de weg van de verzakelijking koos om haar emancipatorische doelstellingen te bereiken.

Het kerngegeven van de vvo-actie betreft de wijze waarop de openbare omroep had verwaarloosd – wat ook 'geweigerd' zou kunnen betekenen – om de taalwetten van de jaren dertig toe te passen. Het bedrijvige Verbond van Vlaams Overheidspersoneel (vvo) kon dat niet over zijn kant laten gaan.

De verzakelijking van de vvo-actie betekende dat de argumentatie zich steunde op statistische gegevens en op wetgeving. Romantische bevoegenheid bleek hier immers veel minder doelmatig dan een sluitend betoog in cijfers en wetteksten.